

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Jacobi Sadoleti Card. Et Episcopi Carpentoractensis Viri
Disertissimi, Opera quæ exstant omnia**

Sadoleto, Jacopo

[Francofurti], 1607

IX. Iacob. Sadolet. Episc. Carpent. GAsp. Contareno. S.R.E. Card. S.P.D.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69244](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69244)

plus quam beneuolè tractes, quam multa signa des summi tui curam erga nos amoris, quem in suscipienda rerum & negotiorum meorum cura magis etiam declaras: quas me tibi agere gratias, am quibus vi verbis in meo tibi animo penitus patefaciendos oportet, ego planè ignoro. Tu subueni, quaeso, huic haesitationi meae, & ea verba, quae apta sunt ad gratiam meritam commemorandam, vicem meam excogita: quando egi tanti officii obere oppressus, minus illa despiciere, & inuestigare possim. Quae cum tu pro tuo summo ingenio facilè & prudenter inuenieris, omnibus me illis esse usum putato. Certè nihil tam ample, nec tam copiosè explicare poteris, quod gratam animi mei voluntatem superet. De tua Reipublica, quae sentiam, scripseram iam ad Paulam, ex quo iudicium meum potes cognouisse. Neque ad camen faciendum tam breuiter puto. Erit mihi locus ad hanc rem paratus, ut non solum tu, sed ceteri etiam intelligant, quantum tibi à me in omni genere virtutis sapientiaeque tribuatur: ad quod tempus me referuo. Interea hoc affirmo, nihil me videre, quod in ea vera prudentiae laude, quae cum studiis doctrinae commenda sit: inque eis actionibus, quae sunt ab integro animo liberalique profectae, quid vel ingenio tuo, vel in virtute in institutis vita rectius aut splendidius requiri ac desiderari possit. Sed haec haec tenus. Ego & gratulor tibi, quemadmodum ante dixi: & maximas gratias ago: teque oro, ut tuum istum fuisse erga me amorem perpetuum mihi conferues: quo nihil maius charitas neque incunctus accidere omnino potest. Vale.
Carp. VII. Idus Nouemb. 1535.

IX.

IACOB. SADOLET. EPISC. CARPENT.

Gasp. Contareno S. R. E. Card. S. P. D.

Tua litteris causarum commemoratio, quibus tu iam pridem adductus ad me diligendum es, tantam mihi praese ferre visa est & humanitatem simul, & erga me beneuolentiam, ut nil sit quod audeam optare prolixius. Quod eo magis gratum & opacum mihi accidit, quod tua ista eximia erga me voluntas, non amoris solum habet fructum, qui est in omni vita vnus suauissimus: sed iudicii quandam etiam dignitatem. Amari enim a tanto viro idem esse videtur proflus, ac probari. Quamquam sed tu quidem separatum etiam facis, ut de me commode crismare te scribas. Sed ego id ita interpretor, ut in beneuolentiae praecipua parte ponendum esse videatur. Mihi verò, qui te iam diu non diligo solum, sed nam id quidem etiam mediocribus hominibus praestamus, sed propter excellentem tuam in omni genere

O 2 virtutis

virtutis ac literarum laudem & scientiam mirabiliter colere
 que adeo veneror: quanto opere esset elaborandum, si id
 nunc vellem, ut meus animus erga te cuiusmodi ille est, penitus
 manifestusque fieret? Quod quoniam & longioris
 poris negotium esset, & grauioris cura, supercedebo quidem
 scribendi onere, meque ad commodius aliquod tempus re-
 bo. A te verò impræsentia petam, teque plurimum precabor
 quod & ago maximè, & maximè impetrare a te cupio, ut
 eo incensum erga te amoris studio esse existimes, quod ego
 literis satis persequi, nec verbis commode quam exponere
 haecenus quod ad amorem attinet. Quod verò tuam ad
 nitatem, quæ illi potest quasi oratio par inueniri: cum per
 tim tu ea me omnibus partibus epistolæ tuæ ita alligata
 atque constringas, ut respirandi locus non sit. Qui te prima
 nostrum ordinem adscitum esse dicis, eamque rem amabilem
 uolentiam in me tuam asseueras. Quasi verò idem sit eiusdem
 dignis esse, & multo superiore in loco atque honore esse pot-
 nisi tu eum omni mihi dignitate plurimum antecellas, in
 tate parem te efficere vis. Immo ego istud gratulor & tuum
 quod tibi tuisque clarissimis virtutibus meritis honor datum
 Atque ille ita datus, ut plus tamè in te omnibus dignitate,
 in honore ipso situm esse videatur. At ego si mediocrem hu-
 tuo si conferatur honorem (qui tamen mihi nimium magnus
 non indignissime gesserò, præclare mihi à Deo factum am-
 bor. Nam quod fungar, eo ut oportet conueniensque est, au-
 neus quidem ad cogitandum sum. Sed & hoc, & omnia ad te
 à nobis referenda sunt. Paulum meum quod amas & compen-
 ris, mirabiliter gaudeo. Spero enim eum, quem optam tempo-
 optimum & rectissimis moribus ornatum esse, tua imprimis
 fuerunt etiam meliorem. Quod labores non paruos meos
 susceperis, ago equidem tibi gratias. Sed (ut dixi) non me-
 pere audeo aggredi, quod me perficere posse distido. In his
 omnibus tua illa apparet extatque humanitas: quæ me
 cludit, ut neque inde incipiam, neque ubi desinam, statuerem
 possim. Quæ quidem in eo maximè clarissimeque se ostendit
 que mihi præbet noscendum penitus & conspiciendum: quod
 tam ingenuè, tam aperte, tam familiariter quæ in meis
 desiderares exposuisti. Ex quo quidem ego vel maximam
 moris erga me argumentum capio. Facit autem tua præsentia
 citina atque autoritas, ut maximam mihi curam suscipere
 putem, quod tibi animi mei sensum penitus aperiam. Ego
 cum Epistolam illam Pauli mihi exponendam sum pisset, &
 commentariis multorum interpretum diu essem voluntarius

mihi videbar assequi id quod cupiebam, ut in Apostoli sensum,
 sententias introirem. Sed cum ingenium, & doctrinam, & pietatem
 illorum magnopere approbarem: erat tamen nescio quid in
 Pauli occultis atque abstrusis, quod illi vix dum mihi penetra-
 se videbatur. Itaque alium studendi & inuestigandi modum se-
 cutus, in Paulo ipso legendo, atque omnibus modis pensando
 ac perscrutando, quam maxime me, & quam diutissime exer-
 cuit laboreque tandem & diligentia contendi, quoad ad eius in-
 tentum sensum pervenire mihi visus sum. Verè, an falso, nihil
 in hoc ad rem: non enim aliud, quam quod visum est, loquor. Sed
 cum arctas qualdam illius sententias, plurimum ad pietatem &
 cognitionem Christiani mysterij facientes, adeptum esse me ar-
 bitrari: non putavi charitatis Christianæ esse, qualecunque id
 hunc esset, diutius illud inclusum continere. Itaque cōmentarios
 illos scribere sum aggressus: in quibus quod maxime obscurum
 mihi, & sanctæ fidei quidem acceptum & creditum, ratione autem
 ignotum esse videbatur, mortis & crucis **CHRISTI** myster-
 ium totum aperire atque illustrare sum conatus: causasque &
 rationes exponere, quamobrem salus nostra necessariò requisi-
 visset in mandum venire **CHRISTUM**: atque uti mortuus est,
 ita eum morti: quoque modo non exemplum solum in eo sic a
 nobis agere vitæ, sed etiam mysterium nostræ & vitæ & salutis
 erituri. Atque hoc feci Pauli sententias constantes sibi semper
 in hoc argumento (ut mihi quidem videbatur) & verba ipsa perfec-
 curat. Quod autem parcius fui in præueniente Dei gratia expli-
 canda, quam par esset: agnosco eum errorem, cum tibi ita vide-
 retur. Sed tamen & Græcorum, & Latinorum veterum exponendi
 morem secutus, à proposito Pauli argumento non discessi. Scis
 enim ipsè, quam tara de hac re mentio ac distinctio à Chryso-
 stomo in hac Epistola quidem habeatur: quam non multa à Theo-
 phylacto, & ab Euthymio, cui ego sententias Basilij, Chryso-
 stomi que referenti, in Epistolis Pauli enodandis tribuo permul-
 tum. Ambrosius quoque non admodum sæpe ad illam diverti-
 tur. Credo, quod satis illis videbatur, ad Dei gratiam omnia vi-
 nere & referre, quod in eorum scriptis creberrimè inuenitur: præ-
 sertim cum certamen nullum propositum haberent, quod eos
 cogere tam tenuiter distinguere: quod fuit Augustino ne-
 cesse bellum sanctum & salutare aduersus Pelagium gerenti. Ve-
 rumtamen ego, quibus in locis Paulus, ansam mihi dedit, ita sum
 de Spiritu sancto locutus, ut & principia & fines Christianorum
 veritatem illi omnium attribuerim. Sicut in illis verbis facio, quæ
 Paulus dicit, quod charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per
 spiritum sanctum, qui datus est nobis. Quo in loco (quem te re-
 legere & ponderare vehementer cupio) non solum à Spiritu san-

do haec omnia in nobis fieri: sed quemadmodum etiam
 atque ve Spiritum illum vere sanctum in nobis habeamus, pe-
 re ante oculos omnibus conatus sum. Quam quidem euiden-
 timis rationibus (ve puto) penè demonstrationem factam pla-
 que interpretum cum ad eum locum venirent, collaudantes
 tum modo (idq; iure & merito) benignitatem summi Dei, ve
 seopulum quemdam refugiebant. Habes Chrysostrum, Thi-
 phylactium, Ambrosium, quos legere potes. Sed & illorum
 quidam Spiritum adoptionis habemus, in quo clamamus Abba-
 ter: de hac Spiritus sancti item & vi in nobis, & gratia, non
 non praetermissi. Non sum equidem iislem verbis vris, ve pro-
 nientem subsequenterq; gratiam appellarem. Sed sensus tuus
 (ve opinor) idem est. De natura autem nostra inbecillitate,
 in peccatum & mortem ab Adam inducta est, plura in col-
 verba facio, qua Paulus eandem rem de Adam & de peccato
 in omne humanum genus translatione loquitur. Et tamen
 tibi assentior, potuisse me opportunè aliquibus in locis de
 ipso morbo naturae nostrae, & de reparatione nostri arbitrii, a
 rita sancto facta disputare. Sed si id praetermissum est, alio
 Deo iuvante (vt tu prudentissimè consulis) reponetur: ve-
 tius iam vt reponam, cogito. Scripsit enim ad me Lugduno
 phius, se librum meum iterum impressurum esse. Faciam ego
 interpositionem aliquam, per quam haec res tota breuiter
 quidem, sed tamen aptè, & quod satis sit, declaratur. Quod si
 re liber Venetiis esset imprimendus; de quo scripsit ad me Lu-
 lus nescio quid, euperem magnoperè: idq; te etiam atque te
 rogatu vellem, dares omnem operam, vt ne ante hanc se-
 Lugdunensem impressionem id fieret: quò exiret in manum
 minium liber correctior & purior. Hanc rem tibi ita commenda-
 vt veriore animi studio commendare eam non possim. Nam
 hoc plus erit in Lugdunensi libro, & nonnulla quoque alia, qv
 (vt sit) à me vel mutata vel interposita sunt. De iniuriis bonorum
 voluntatum, & de eiusmodi genere toto, securus equidem
 Graecos auctores libentius. Praesertim cum Augustinus non
 se explicare mihi videatur. Verùm & Latini veteres eadem quae
 Graeci sententiam tenuerunt. Nec putavi hoc fraudè religio-
 nostrae fore, si aliquid in nostra voluntate nobis relictum. Ve-
 que item nunc puto, tantis & tam magnis auctoribus munitum
 dum illud modò ne sentiam, à quo animus abhorret, aliquando
 operibus nostris promereri, quod à diuina gratia profectum
 sit. Et haec quidem Catholica Ecclesia nobis praescribit
 quantum ego scire possim, ne meritum vllum ex nobis transire
 ex nobis constitutum. De cetero Pelagianum esse non putamus
 in iniuriis aliquid retineamus, quod sit nostrum. Sed tamen

nam in his non humanam laudem quaerimus, sed nostram & aliorum florem, cedendum semper est maiorum auctoritati: idque ratio habet, quod doctissimus vir dixerit, hoc est, Gaspar Contareus. Nam reliqua quidem obiecta hominis illius, facillimam habent responsum. Non enim me attingunt: neque ego in meo libro aliud dico, quam quod ipse differit esse dicendum. Vnum graue erratum nuper commentarios meos relegens ipse deprehendit, quod nescio quo pacto mihi exciderit: est enim profusum a mea mente alienum. De quo & Lugdunum statim dedi literas, ut corrigere. Et ad Paulum scribo, tecum ut communicet, quando in tanta benignitate, tantoque studio eam de me curam habebis, ut si frater tuus essem, maiorem suscipere non posses. Cuius tunc humanissima & naturae & voluntati viciniam aliquid gratiam. Conabor quidem certe: nec tu me vniquam ingratum aut inmemorem iudicabis. Vale amplissime & doctissime Contarene, nosque semper dilige tui obseruantissimos. VI. Calendas Decembris, M. D. XXXV. Carpentoracti.

X.

IAC. SADOLETUS EPISC. CARPENT.

Gasp. Contareno S. R. E. Cardinali S. P. D.

Non enim iam interuallum est, ex quo accepi tuas humanissimas literas, quas tu ad quartum Calendas Ianuarij dedisti: quae mihi in omni genere mirabiliter satisfecerunt. Nulla enim est res in illis praetermissa, quae vel ad sapientissimum hominem, vel ad amicum officiosissimum, vel ad grauem & sanctum autorem Christianae pietatis pertineat. Certe nunquam tuae literae ad me perueniant, quin deferant secum effigiem eius viri, quem ego talem esse posse vix vnquam credidi: his praesertim moribus, & his temporibus. Itaque incredibilem amore incensus, & nouo quodam inflammatus studio, tui colendi, amplectendi, in oculis ferendi. In quo habeo propositum mihi exemplar eius vitae virtutisque imitandas, quae maxime beata vita contineri mihi videtur. Sed cum tu iurio tuarum literarum tantum labores in excusanda facilitate responsionis tuae, quam ad meas superiores literas distuleras, qua in te quidem peccati nihil fuit: quid mihi nunc reo vererimini agendum est? Faciam breue opinor, & ad tuam facilitatelem elementiamque confugiam: reque orabo & deprecabor, ut mihi lapsus in hunc errorem veniam des. Nec tamen velim existimes me aut negligentia, aut obliuione tui, aut quod officij immemor sum factus, duobus iam mensibus rescribere ad te distulisse. Nihil horum est. Sed cum scripserit Paulus ad me, quaedam te secum de me locutum, quae vehementer ad me pertine-

O 4 rent,